

gyedülálló, rendkívüli vállalkozásként létrehozott munka nélkülözhetetlen forrásul szolgálhat mindazoknak, akik be-

hatóan foglalkoznak a korszak kutatásával, de azoknak is, akik többre vágnak a felszínes ismereteknél.

Simándi Irén

Debreczeni Attila – Gönczy Monika: Ragyogni és munkálni – kultúraturtudományi tanulmányok Kazinczy Ferencről
Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2010. 486 lap

2010. elején jelent meg a Kazinczy Ferenc munkásságáról szóló kutatások legújabb eredményeit bemutató tanulmánykötet. A mű előzménye a Kazinczy születésének 250. évfordulója alkalmából rendezett nagyszabású konferencia, melyet a Debreceni Egyetemen működő akadémiai kutatóhely (DE–MTA Klaszszikus Magyar Irodalmi Textológiai Kutatócsoport), az MTA Irodalomtudományi Intézete, a Balassi Intézet Nemzeti Évfordulók Titkársága és a Debreceni Egyetem Magyar Irodalom- és Kultúraturtudományi Intézete rendezett 2009. október 15. és 17. között Debrecenben. A Magyar Nyelv Éve 2009 keretében szervezett programsorozat párbeszédet kívánt indítani a Kazinczy korát vizsgáló diszciplínák között, a rendezvény kapui azonban az érdeklődő nagyközönség előtt is nyitva álltak. A *Kazinczy Ferenc és kora* című jubileumi tudományos konferencia és emlékünnepe az országos ünnepeksorozat központi eseménye volt, s számos kísérőrendezvény színesítette a tudományos előadásokat. A *Ragyogni és munkálni* című kötet a konferencián elhangzott tanulmányokat szedi csokorba, melyek jelen formájukat szerzői javítások, lektorálás és szerkesztés után nyerték el. A kötet és a konferencia talán legnagyobb eredménye, hogy a tanulmányok nemcsak az irodalomtudomány, de számos más diszciplína felől közelítik meg Kazinczy életét és munkásságát, s ez

az interdiszciplináris szemlélet talán szélesebb körben is teret hódít majd. Ezt bizonyítandó olyan új szempontok kerültek be a Kazinczy-életmű vizsgálataiba, mint a kertművészet, a divat és viselet, a börtönpszichológia, a mikro-történet, vagy olyan kutatási irányok, melyek például Kazinczy önképét angolszász hagyományra vezetik vissza. A kötet szerkesztői, Debreczeni Attila és Gönczy Monika szerint az életmű oly sok művészeti ágat fog át, hogy annak vizsgálatához kultúraturtudományi szemlélet és interdiszciplinaritás alkalmazása szükséges. A szerzők között vannak nyelvészek, történészek, művészettörténészek és irodalmárok is.

A mű négy fejezetből áll, melyekben közel negyven tanulmányt olvashat az érdeklődő. Sajnos a jelen ismertetésben nincs mód az összes tanulmány rövid bemutatására, csupán néhány írást tudok itt kiemelni, arra törekedve, hogy bemutassam a kötet sokszínűségét. Kazinczy nyelvvel kapcsolatos tevékenységéről és nevezetes fordításairól szól a *Nyelvújítás és fordításirodalom* című fejezet, ennek írásai közül kiemelhetjük Bíró Ferenc *Kazinczy Ferenc és a nyelvkérdés* című tanulmányát, mely eredeti formájában a konferencia egyik főelőadásaként hangzott el. A fordításokkal foglalkozó kutatók szövegei közül Demeter Júlia *A Molière-t fordító Kazinczy* című tanulmánya Kazinczy két Molière-fordítását

veszi görcsö alá, s a műfajhonosító és nyelvújító Kazinczyt mutatja be. Margócsy István Kazinczy Ossián-fordítását posztmodern szemmel láttatja.

A *Medialitás és társművészetek* című szakaszban a szövegek és képek kapcsolódási pontjait művészet- és irodalomtörténeszek, mint Bodrogi Ferenc Máté, Onder Csaba és Bódi Katalin elemzik. Mohácsi Ágnes „*A nyelv géniusza*” és a *tánc* című tanulmányában érdekes okfejtést mutat be a tánc és az irodalom kapcsolódási pontjait véve sorra Kazinczy művészetében. Ehhez munkája során tánc- és irodalomtörténeszeket, etnográfusokat, verstani szakértőket és bizonyos szerzői önreflexiókat hív segítségül. Mezei Márta *Képi paratextusok Kazinczynál* című írásában a szöveg mellett funkcionáló elemeket, ezek közül is a képeket vizsgálja Kazinczy művészetében, s arra hívja fel a figyelmet, hogy a nyelvújító kiemelkedő képzőművészeti és tipográfiai ismeretekkel rendelkezett, s ezt írásaiban, kiadványaiban is kamatoztatta díszítő, kiegészítő vagy egyéb funkcióval közölve képeket is. Mezei Márta írásának újszerűségét az adja, hogy egy eddig mellőzött szempont szerint vizsgálta az életmű egy részét.

A *Politikum és identitás* című fejezetben a történelmi események és gazdasági mindennapok Kazinczyját mutatják be a szerzők. Gergely András *Kazinczy a történelemben* című tanulmányában azt a kérdést teszi fel, hogy a nyelvújító kortársai előtt járt-e vagy csak utánuk lépdelt. A szerző nem kisebb feladatot vállal, mintsem hogy az 1790–1830 közti időszak történelmi jellegének meghatározása után Kazinczy személyét helyezze el abban. Az olvasó nézőpontját tovább bővíti ifj. Barta János írása, aki a 18/19. század fordulóján a Kazinczy-család tulajdonában lévő zempléni birtokokat vizsgálja. A történész inkább arra próbál

rávilágítani, hogy az élete utolsó szakaszában lévő író, aki többször is nyilatkozott nehéz anyagi helyzetéről, s ennek kapcsán Zemplén vármegyénél is állást vállalt, valójában milyen háttérrel bírt, milyen jövedelmekre tehetett szert birtokaiból. A *szabaduló Kazinczy* címmel olvashatunk érdekesítő tanulmányt Dobszay Tamás tollából, aki a börtönpszichológia-elméletek felől közelíti meg a nagy nyelvújító börtönveit és az azt követő időszak azon elemeit, melyekben a rabság hatását véli kimutatni. Az írásban szó esik arról, hogy a börtönben eltöltött hosszú időszak után Kazinczyt nem minden családtagja fogadta szívesen, vagy arról, hogy a fogság hosszú napjai kitörölhetetlen nyomokat hagytak benne. Mint legerősebb utóhatást, a stigmatizációt emeli ki a szerző, aki azonban hangsúlyozza, hogy ha maradtak is a börtönidőszak alatt szerzett lelki sérülései Kazinczynak, találkozásai, azok és érzései lejegyzése nagyban hozzásegítették a felépüléshez és a társadalomba való újbóli beilleszkedéshez.

Az életrajzi és kapcsolattörténeti kutatások jelenlegi állapotáról tájékozódhatunk az *Író társak és leányok* című zárófejezetből. Hász-Fehér Katalin *Szabadkőműves mintázatok Kazinczy Ferenc fogsága utáni kapcsolatrendszerében* című tanulmányában a szerző arra a kérdésre keresi a választ, hogy Kazinczy, szabadulása után milyen mélységig ápolt szabadkőműves kapcsolatokat, abban az időben, amikor I. Ferenc parancsára a szabadkőműves páholyokat felszámolták. Orbán László *A Maris históriája* című írásában azt a kérdést járja körül, hogy szövődött-e valamiféle szorosabb érzelmi kapcsolat Kazinczy és tizenöt éves cselédje, Nagy Maris között. A szerző életrajzi adatokból és ránk hagyományozott önéletrajzi szövegekből, levelekből próbálja rekonstruálni a múltat.

Kazinczy Ferenc mintegy fél évszázadon át volt a hazai szellemi-kulturális élet egyik meghatározó szereplője. Munkássága számos területet fog át, így kiválóan alkalmas a kultúra sokrétűségének bemutatására. Közügyé tette az irodalmat Magyarországon, jelentős részt vállalt a magyar nyelvű színháztudomány megteremtésében és az oktatásszervezésre is nagy hatást gyakorolt. A kötetben szerepet kap a nyelvi egységesség és modernizáció, a nyelv- és

stílusújítás, a könyv- és műgyűjtés, a kultúra és életmód, a nyilvánosságteremtés, az oktatásügy, a politikum, nemzet és identitás, a műfordítás, a korabeli életmód, a képzőművészet szerepe a nyelvújítás korszakában, valamint az oktatásügy és a nemzeti identitás kérdéskörei. A kötet, melynek megjelenését a Balassi Intézet és az MTA Támogatott Kutatóhelyek Irodája is segítette, névmutatóval és képjegyzékkel zárul.

Fütyü-Földi Klára

Ablonczy Anna: Miért éppen Polcz Elaine? – négy szemközti beszélgetések Polcz Elaine-ről.

Kalligram, Pozsony, 2009. 222 lap

A kötet címében megfogalmazott kérdést – *Miért éppen Polcz Elaine?* – kiegészíteném azzal, hogy miért éppen Polcz Elaine-t nevezi Mészáros Sándor, a Kalligram főszerkesztője a 80-as, 90-es évek és az ezredforduló emblematikus figurájának? Miért mondhatjuk valamire azt, hogy Elaine-es és mit jelent ez a fogalom? Miért vált a neve széles körben ismertté? Miért szerepelhetett egy óriásplakáton a halála után a következő üzenet: „Isten Önnel, Polcz Elaine.”? Miért jelenik meg napjainkban több visszaemlékezés is róla? Minek köszönhető népszerűsége? A válaszokat Ablonczy Anna keresi, aki az interjúkötet elején deklarálja célját: végigkövetni Polcz Elaine életének szakaszait, megismerkedni azokkal az emberekkel, akik az egyes szakaszokon fontos szerepet tölthettek be életében, megvizsgálni hogyan hatottak egymásra és mi az, amit tovább visznek Polcz gondolkodásából, világlátásából. A beszélgetésekből kirajzolódó arcképeket mozaikokként egymás mellé illesztve

talán választ kaphatunk a címben rejlő kérdésekre.

Természetesen felmerülhet bennünk a kétely, hogy mi újat mondhat még nekünk ez a kötet, hiszen maga Polcz Elaine halála előtt már készített egy életmémóriumot, amelyben Singer Magdolna segítségével végig vette egész életútját. Az életinterjú *Partitúra – Utolsó beszélgetés Polcz Elaine-nel* címen 2007-ben meg is jelent a Jaffa Kiadónál. Ezen kívül szintén 2007-ben jelent meg *Elaine – Írások Polcz Elaine-ről* címmel a Jelenkor Kiadónál egy kötet, amelyben a társadalom teszi mérlegre az életét és köszönti őt születésnapja alkalmából. A könyv húsz vallomást tartalmaz, amelyekben Polcz a legkülönbözőbb nézőpontokból van ábrázolva, illetve az emlékezések mellett vele folytatott beszélgetéseket is közölnek. Az előbbi művekkel ellentétben azonban ez az interjúkötet Polcz Elaine halála után készült, így éppen az ő hangja hiányzik a beszélgetésekből. Személyisége, tevékenysége